

Олійник В.В.

*ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
НАПН України*

ПРОМІЖНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ «РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ»

У статті на основі аналізу результатів проведеного дослідження розглядається інноваційна модель післядипломної педагогічної освіти, обґрунтовується доцільність запровадження очно-дистанційної форми підвищення кваліфікації на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу та окреслюються шляхи її подальшого розвитку.

Ключові слова: *післядипломна педагогічна освіта, дистанційне навчання, кредитно-модульна система організації навчального процесу, очно-дистанційна форма підвищення кваліфікації.*

Постановка проблеми

Післядипломна освіта (ПО), як свідчить світовий і вітчизняний досвід, є компонентом неперервної освіти й засобом реалізації принципу «навчання впродовж життя». Зростання її значущості зумовлюється низкою факторів, найважливішими з яких є:

- високі темпи оновлення інформації, збільшення її обсягів і складності, поява нових виробництв та технологій і т. ін.;
- зростаючі вимоги до компетентності, професійної мобільності та конкурентоспроможності кадрового потенціалу.

Компонентом ПО є післядипломна педагогічна освіта (ППО), в межах якої здійснюється перепідготовка, підвищення кваліфікації, стажування керівних, педагогічних, науково-педагогічних кадрів освіти та підготовка резерву керівників.

ППО як система має офіційний статус з 1999 р. з прийняттям Закону України «Про освіту», вона формувалася на базі системи вдосконалення вчителів і звичайно успадкувала певні її особливості та недоліки, що зумовлює необхідність реформування ПО відповідно до сучасних вимог розвитку суспільства. Адже сучасна ситуація характеризується тим, що:

- по-перше, принципово змінилися стан і потреби суспільства, яке стало на шлях розвитку ринкової економіки;
- по-друге, Україна як суверенна держава вирішує проблему створення національної системи неперервної ПО педагогічних і керівних кадрів;

- по-третє, змінилися концептуальні погляди на сутність і роль ПО, управління нею, відносини між суб'єктами навчання, навчальними закладами та державою, зміст, форми та технології ПО, освітні пріоритети та ін.

ППО має суперечливий характер. З одного боку, післядипломна освіта вважається одним з основних способів забезпечення фахового зростання у формальному вимірі. З іншого — в умовах ринкових відносин — це зростання зумовлюється розвитком неформальної освіти, системоутворюючим фактором якої є самостійна робота фахівця з удосконалення власної компетентності.

При цьому важливим аспектом зазначеної проблеми є кадрове забезпечення національної освітньої системи. Двадцятирічний перехід України до нової формації поки що не дає позитивних результатів у плані нарощення кадрового потенціалу, який би міг кардинально вплинути на розвиток суспільства. Це зумовлюється відсутністю відповідного нормативно-правового забезпечення в системі освіти щодо підготовки й удосконалення педагогічних і управлінських кадрів та відсутністю належного фінансування для їх саморозвитку. Тому потрібно шукати дієві форми, які б сприяли інтенсивному вдосконаленню фахової освіти впродовж усього життя.

Як свідчать попередньо проведені дослідження, абсолютна більшість педагогічних працівників є прихильниками змін у системі підвищення кваліфікації, зокрема щодо змісту — 83,3%, організації — 76%, форм і методів навчання — 75%. Це підтверджує необхідність переорієнтації ППО на нову парадигму освітньої діяльності і пошуку нових форм навчання педагогічних й управлінських кадрів у післядипломний період.

Отже, вкрай актуальною постає наукова проблема — визначити подальші шляхи розвитку системи ППО та фахового розвитку педагогічних і управлінських кадрів, виходячи з реалій сьогодення та орієнтуючись на перспективні завдання, визначені у провідних нормативних актах держави щодо розвитку освіти (закони «Про освіту», «Про вищу освіту», державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.), Національна доктрина розвитку освіти, державна програма «Вчитель» та ін.).

У цьому зв'язку, як зазначає академік В.Кремень, визначеність освіти як найпріоритетнішої сфери життя та діяльності зумовлена новими вимогами цивілізації, що демонструє перехід від індустріального виробництва до науково-інформаційних технологій. Це положення безпосередньо стосується організації неперервного фахового зростання кадрів освіти.

Усе це й зумовило визначення мети наукового пошуку, це: *дослідження основних характеристик традиційної та інноваційної системи післядипломної освіти; обґрунтування науково-методичних основ, розроблення концепції та інноваційної моделі ППО керівних і педагогічних кадрів освіти на засадах дистанційного навчання (далі — ДН) і кредитно-модульної системи організації навчального процесу (далі — КМСОНП), їх експериментальна апробація та запровадження в заклади ППО України.*

Виклад основного матеріалу

В основу даного дослідження покладені напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців, присвячені вивченню різних аспектів теорії питання, в т.ч. вчених НАПН України щодо: сутності та структури педагогічної діяльності (І.Зязюн, Н.Кузьміна, І.Підласий, В.Онищук, В.Сластьонін); теорії і практики дистанційного навчання (Є.Полат, М.Бухаркіна, М.Моїсеєва); освіти та інформаційного суспільства (Тиффин Джон, Таскотт Дон, Карл Поппер та ін.); педагогічних і методичних основ застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні (М.Жалдак, А.Гуржій, В.Кухаренко, В.Мадзігон, С.Раков, К.Ховланд, Дж.Маршал), наукового забезпечення дистанційної професійної освіти, організаційно-педагогічних основ дистанційного навчання (В.Биков, М.Михальченко, Л.Лещенко, В.Олійник, С.Сисоєва, П.Таланчук, В.Гравіт, О.Самойленко); післядипломної педагогічної освіти в Україні і за кордоном (В.Олійник, С.Синенко, Л.Пуховська, М.Романенко).

Беручи до уваги подвійну складову предмета (ДН і КМСОНП), дослідження відбувалося у два етапи: (1-й — 1999–2008 рр.; 2-й — 2009–2011 рр.), які взаємопов'язані та доповнюють один одного.

За результатами **першого етапу**, метою якого було розроблення організаційно-методичної моделі ПК педагогічних кадрів на основі дистанційних технологій, спираючись на вивчення світового європейського досвіду й аналіз традиційної системи ППО відповідно до сучасної освітньої парадигми, підтверджено припущення про доцільність запровадження в освітню діяльність закладів ПО дистанційного навчання як прогресивної педагогічної технології, яка базується на сучасних досягненнях інформатики, комп'ютерних і телекомунікаційних технологій і за нинішніх умов відіграє роль каталізатора позитивних змін в означеній системі.

Для реалізації визначеної мети було розроблено та затверджено концепцію дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації працівників освіти (автор В.В.Олійник), у якій вперше в Україні обґрунтовано доцільність запровадження ДН у систему підвищення кваліфікації, розроблено основні види забезпечення ДН (нормативне, телекомунікаційне, кадрове), подано рекомендації щодо організації навчального процесу та видано навчальний посібник з грифом МОН України «Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті» (В.В.Олійник, К.: ЦІППО, 2001. — 148 с.).

З цього часу розпочався складний, трудомісткий і суперечливий інноваційний процес щодо запровадження ДН у процес підвищення кваліфікації як складової відкритих систем освіти. Цей процес супроводжувався перебудовою компонентів традиційного навчання, підготовкою науково-педагогічних і методичних кадрів університету та закладів ППО усіх регіонів країни.

У межах запровадження нової форми підвищення кваліфікації приймається рішення про необхідність наукового супроводу організації цього процесу. В подальшому було виконано 3 науково-дослідні теми: «Зміст і організація дистанційної післядипломної педагогічної освіти» (2000–2002 рр.); «Теорія і мето-

дика підготовки управлінського та викладацького персоналу в системі дистанційної післядипломної освіти» (2003–2005 рр.); «Науково-методичні засади підвищення кваліфікації керівних кадрів ПТНЗ у системі дистанційного навчання» (2006–2008 рр.).

У процесі виконання дослідження з теми «Зміст і організація дистанційної післядипломної педагогічної освіти» було розроблено положення «Про організацію дистанційного підвищення кваліфікації в післядипломній педагогічній освіті» та комплекти нормативно-методичного забезпечення з ДН. Розроблена і пройшла державну реєстрацію педагогічна технологія «Дистанційне підвищення кваліфікації педагогічних працівників» (державний реєстраційний номер 06024000020); розроблені та видані навчально-методичні комплекси підвищення кваліфікації окремих категорій слухачів.

Експериментальна робота з теми проводилася в 20 областях у межах угод про співпрацю з ІППО регіонів.

За матеріалами дослідницького періоду окрім розроблення нормативно-методичного забезпечення опубліковано понад 20 наукових статей.

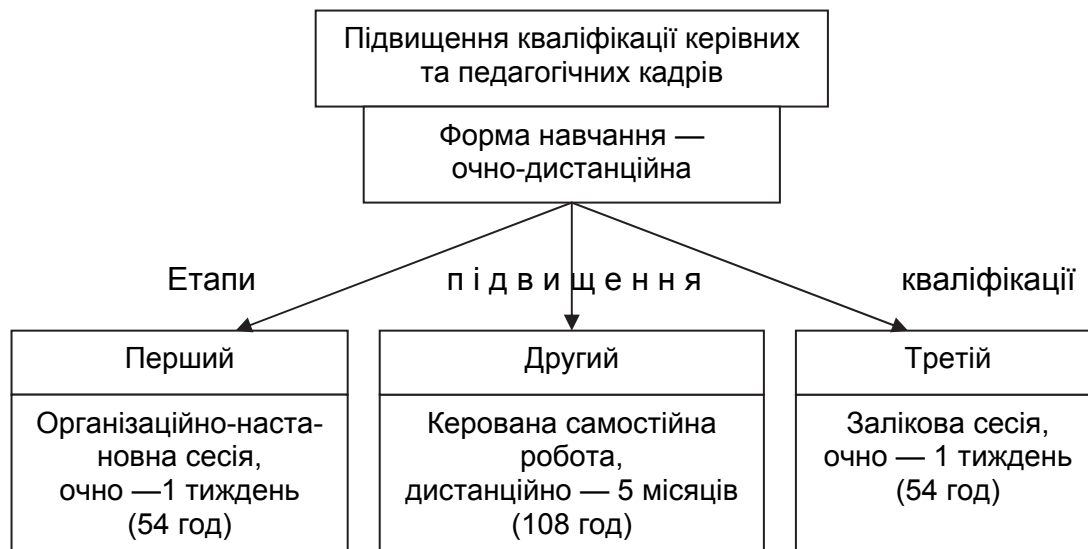
Отже, упродовж 2000–2002 рр. була створена теоретико-методична база запровадження ДН у ППО. За результатами апробації розробленої методики в експериментальних групах слухачів були підготовлені науково-обґрунтовані рекомендації щодо запровадження ДН в освітню діяльність інститутів ППО. В подальшому основними напрямками роботи з запровадження ДН у ППО були: кадрові, нормативні, науково-методичні та телекомунікаційні забезпечення ДН. Науковий пошук привів до введення, обґрунтування та розроблення технологічного супроводу поняття «керована самостійна робота слухачів на дистанційному етапі підвищення кваліфікації». Це утворило основу для планування подальшої дослідницької роботи з даної проблеми.

У 2003–2008 рр. було виконано дві наукові теми: «Теорія і методика підготовки управлінського та викладацького персоналу в системі дистанційної післядипломної освіти» та «Науково-методичні засади підвищення кваліфікації керівних кадрів ПТНЗ у системі дистанційного навчання».

Результатом стали *висновки* про доцільність поєднання переваг очної та дистанційної освіти, що дало можливість визнати очно-дистанційну форму навчання як основну в системі підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних кадрів освітньої системи України.

Під *очно-дистанційною формою підвищення кваліфікації* розуміють різновид дистанційного навчання, організаційно-педагогічна модель якої ґрунтується на оптимальному поєднанні переваг очної та дистанційної форм навчання.

Для її апробації та експериментального впровадження в реальний навчальний процес розроблено відповідну модель (рис. 1), яка включає три етапи: I етап — організаційно-настановна сесія, очно, один тиждень (54 год); II етап — керована самостійна робота слухачів, дистанційно, 5,5 місяці (108 год) з розрахунку 6–8 годин на тиждень; III етап — залікова сесія, очно, один тиждень (54 год).

Рис. 1. Модель очно-дистанційної форми підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти

Нова інноваційна технологія підвищення кваліфікації дала змогу більш предметно та цілеспрямовано зосередити зусилля й можливості персоналу Університету на основних напрямках освітньої діяльності.

Так, на першому етапі ПК — це оптимізація змісту навчання й якісне його донесення до слухачів; на другому — організація та забезпечення самостійної роботи слухачів; на третьому — оцінювання результативності та якості підвищення кваліфікації.

Аналіз результатів п'ятирічного (2005–2010 рр.) підвищення кваліфікації слухачів за очно-дистанційною формою навчання та запровадження розробленої моделі організації навчального процесу засвідчив:

- очно-дистанційна форма навчання найдоцільніша в СПК (системі підвищення кваліфікації) керівних і педагогічних кадрів освіти, позитивно впливає на всі компоненти навчального процесу, підвищує якість навчання, імідж і привабливість системи ППО. Цей результат підтверджено великою кількістю учасників — понад 15 тис. слухачів за 5 років.

Для модернізації навчального процесу очно-дистанційної форми навчання розроблено 5 типів інноваційних диференційованих моделей, у яких параметри навчального процесу залежать від категорії слухачів й обсягу навчального навантаження (табл. 1).

Відповідно до рішення вченої ради Університету ці моделі планується запровадити вже з січня 2011 р. Для цього кафедри інститутів нині виконують значний обсяг робіт щодо коригування навчальної, навчально-методичної документації і т. ін.

Таблиця 1

№ з/п	Обсяг, кредитт / год	Загальна тривалість місяців	Етапи сесії			Примірні категорії слухачів
			I етап Очний (організаційно-настановна сесія)	II етап Дистанційний (керована СРС)	III етап Очний (залікова сесія)	
1	2/72	1,5–2,0	3 дні 0,7 кр. / 24 год	1,5 місяці 1 кр. / 36 год	2 дні 0,3 кр. / 12 год	Ректори, проректори
2	3/108	2,5–3,0	4 дні 1 кр. / 36 год	2 місяці 1,5 кр. / 54 год	3 дні 0,5 кр. / 18 год	Директори, декани, зав. кафедр
3	4/144	3,5–4,0	7 днів 1,5 кр. / 54 год	3 місяці 2,0 кр. / 72 год	3 дні 0,5 кр. / 18 год	Директори шкіл, профтех- училищ
4	5/180	4,5–5,0	9 днів 2 кр. / 72 год	4 місяці 2,5 кр. / 90 год	3 дні 0,5 кр. / 18 год	Викладачі, вчителі
5	6/216	5,5–6,0	12 днів 2,5 кр. / 90 год	5 місяців 3,0 кр. / 108 год	3 дні 0,5 кр. / 18 год	Новопризначені, резерв, спеціальні категорії

На сьогодні у розробленні даної проблеми ми перейшли до реалізації другого етапу нашого дослідження, який співвідноситься з першим, — запровадження в системі ППО кредитно-модульної системи організації навчального процесу. *Це викликано необхідністю адресного контролю самостійної роботи слухачів на II етапі навчання та необхідністю забезпечення самостійності й індивідуалізації підвищення компетентнісного рівня фахівців.*

Рішення про введення КМСОНП у практику діяльності університету збіглося з вимогою МОНУ щодо запровадження у вищих навчальних закладах широкомасштабного педагогічного експерименту з використання у навчальному процесі Європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи (ECTS).

Оскільки система ППО має свої особливості, і заклади ППО не брали участі в експерименті, було здійснено низку заходів для розроблення і створення науково-методичної та техніко-технологічної бази організації і проведення експериментального навчання в межах наукового дослідження з теми «Кредитно-модульна система організації навчального процесу в підвищенні кваліфікації керівних кадрів освіти» (10 навчальних груп, 8 категорій слухачів).

Зазначимо, що під кредитно-модульною системою організації навчання розуміють цілісний алгоритм забезпечення повного засвоєння знань і вмінь майбутніми фахівцями за структурно-інтегрованими освітньо-професійними програмами у кредитних вимірах, свідомим самостійним вибором студента-

ми навчальних дисциплін з метою докладання максимальних інтелектуальних зусиль для їх вчасного засвоєння та модульним принципом.

Підґрунтям для розроблення означеної проблеми стали дослідження вітчизняних учених щодо інтеграції України в європейський і світовий освітній простір (В.Кремень, М.Євтух, С.Змієва, В.Луговий, С.Максименко, Н.Ничкало, Л.Пухова, М.Степко, С.Сисоєва та ін.), а також результати широкого обговорення означеної проблеми на сторінках фахових видань, семінарах, «круглих столах», конференціях як в інститутах УМО НАПН України, так і з працівниками обласних інститутів ППО.

До розроблення та експериментальної апробації КМСОНП були задіяні обласні інститути ППО: Волинський, Дніпропетровський, Запорізький, Івано-Франківський, Київський, Луганський, Львівський, Рівненський, Сумський, Харківський, Хмельницький, Чернівецький, Черкаський і Чернігівський, а також Севастопольський міський гуманітарний університет і Київський університет ім. Б. Грінченка.

Результатом стало наукове обґрунтування можливості й доцільності переходу СПК на кредитно-модульну систему організації навчального процесу та апробація моделі підвищення кваліфікації на засадах кредитно-модульної системи організації навчального процесу (структурний і змістовий компоненти) (рис. 2, 3).

Встановлено, що оптимальною для запровадження КМСОНП у СПК є диференційована за категоріями слухачів очно-дистанційна форма навчання; обґрунтовано, що важливим аспектом запровадження кредитно-модульної системи в ПО має бути накопичення залікових кредитів, які відображують досягнення слухачів у міжкурсовий період.

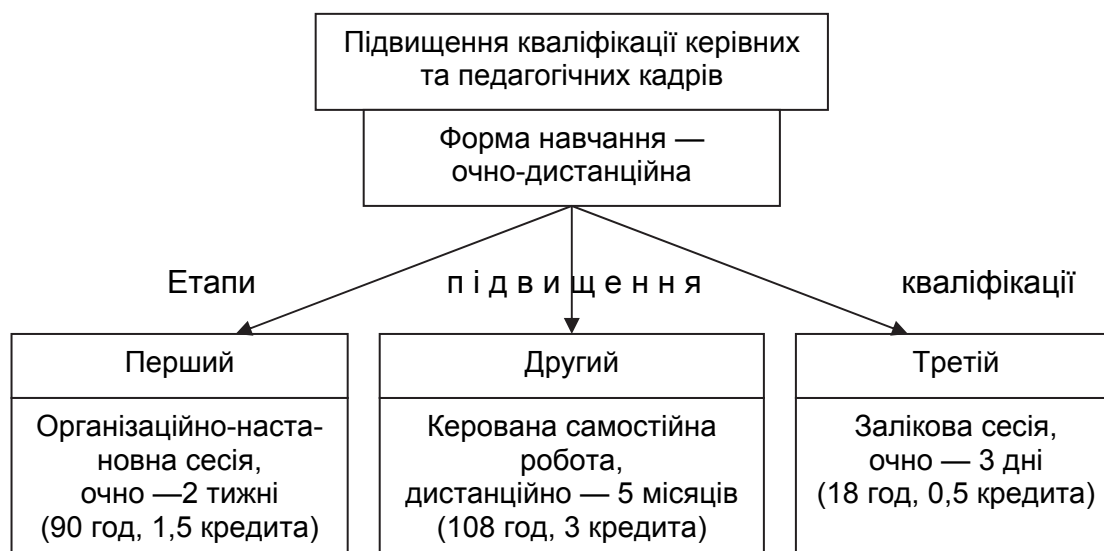
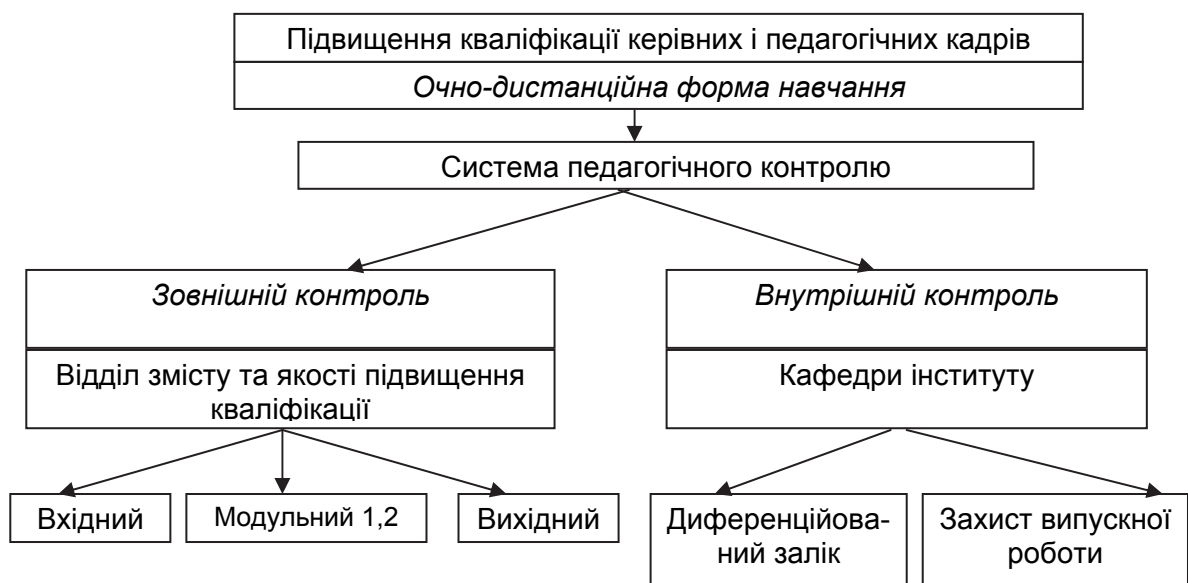

Рис. 2. Модель структури очно-дистанційної форми підвищення кваліфікації на засадах КМСОНП

Рис. 3. Модель змісту КМСОНП за очно-дистанційною формою підвищення кваліфікації

Розроблено відповідну навчальну документацію, модернізовану систему педагогічного контролю (рис. 4) та механізм зведення системи оцінювання знань до системи ECTS (табл. 2), комплект нормативних, організаційних і методичних документів.

Рис. 4. Модернізована система педагогічного контролю

Механізм приведення системи оцінювання знань до системи ECTS

Оцінка			
за національною шкалою	за шкалою ECTS		цифрова (у балах)
«Відмінно»	A	ВІДМІННО — відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90–100
«Добре»	B	ДУЖЕ ДОБРЕ — вище за середній стандарт, але з деякими поширеними помилками	86–89
	C	ДОБРЕ — хороша робота, але з помітними помилками	76–85
«Задовільно»	D	ЗАДОВІЛЬНО — пристойно, але зі значними недоліками	70–75
	E	ДОСТАТНЬО — відповідає мінімальним вимогам	60 – 69
«Незадовільно»	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО — необхідно допрацювати	35–59
	F	НЕЗАДОВІЛЬНО — необхідно переробити	1–34

Водночас доведено, що така модель системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників і керівників освіти забезпечує економічний, соціальний, науково-технічний, організаційний і екологічний ефект. Педагогічний працівник у такій системі матиме з економічної точки зору варіативну систему фінансування — державну, грантову, спонсорську, особисту тощо; із соціальної — об'єктивне оцінювання рівня професійної компетентності у зв'язку з наближенням результатів навчання в інститутах ППО до результатів професійної атестації; з науково-технічної — максимальне використання сучасних технологій навчання; з організаційної — самостійний вибір власного темпу навчання і траєкторії професійного розвитку; з екологічного — максимально зручні умови для самостійного навчання.

Проблеми запровадження КМСОНП у СПК та здобуті результати обговорювалися на багатьох всеукраїнських наукових конференціях з розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні, під час проведення «круглих столів» і тематичних дискусій.

Загалом, нині в УМО створено наукову, методичну, організаційну та технологічну базу запровадження в навчальний процес очно-дистанційної форми навчання і КМСОНП, що позитивно впливає на якість підвищення кваліфікації слухачів, привабливість системи та її імідж.

Висновки

Втім, зазначені результати не вичерпують вирішення розглядуваної проблеми. Тема розвитку післядипломної педагогічної освіти на засадах дистанційного навчання та кредитно-модульної системи організації навчального процесу потребує подальшого дослідження й апробації. Цьому сприятимуть здобуті нами теоретичні висновки та розроблені науково-методичні й нормативні матеріали, а саме:

1. Розроблено та затверджено концепцію дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації працівників освіти (автор В.В.Олійник).
2. Розроблено основні види забезпечення ДН (нормативне, телекомунікаційне, кадрове).
3. Розроблено рекомендації щодо організації навчального процесу.
4. Обґрунтована й апробована організаційно-методична модель ДН у ППО.
5. Розроблено положення «Про організацію дистанційного підвищення кваліфікації в післядипломній педагогічній освіті».
6. Розроблено тимчасове положення «Про організацію навчального процесу у кредитно-модульній системі при підвищенні кваліфікації керівних кадрів освіти за очно-дистанційною формою навчання».
7. Створено комплекти нормативно-методичного забезпечення з ДН.
8. Розроблена та пройшла державну реєстрацію педагогічна технологія «Дистанційне підвищення кваліфікації педагогічних працівників» (державний реєстраційний номер 06024000020).
9. Створені та видані навчально-методичні комплекси підвищення кваліфікації окремих категорій слухачів.
10. Створено теоретико-методичну базу запровадження ДН у ППО.
11. Підготовлено науково-обґрунтовані рекомендації щодо запровадження ДН в освітню діяльність інститутів ППО.
12. Вперше введено поняття «керована самостійна робота слухачів на дистанційному етапі підвищення кваліфікації».
13. Розроблено модель очно-дистанційної форми підвищення кваліфікації педагогічних і управлінських кадрів.
14. Для модернізації навчального процесу очно-дистанційної форми навчання розроблено 6 типів інноваційних диференційованих моделей, у яких параметри навчального процесу залежать від категорії слухачів і обсягу навчального навантаження.
15. Науково обґрунтовано та апробовано практикою доцільність і можливість переходу СПК від курсової системи організації навчального процесу до кредитно-модульної.
16. Обґрунтовано, що важливим аспектом запровадження кредитно-модульної системи в ПО має бути накопичення залікових кредитів, які відображують досягнення слухачів у міжкурсовий період.
17. Сформовані нові підходи до відбору та модульного конструювання змісту підвищення кваліфікації, враховуючи принципи та вимоги КМСОНП, дидактичні й організаційні особливості системи підвищення кваліфікації.
18. Розроблена та діє нова система педагогічного контролю, що включає зовнішнє незалежне комп'ютерне тестування, поточний контроль, диференційований залік і захист проектів і випускних робіт.
19. Розроблена форма індивідуального плану підвищення кваліфікації слухача, яка містить перелік і послідовність вивчення навчальних модулів, обсяг навантаження, результати навчальних досягнень і успішності слухача.

В статье на основе анализа результатов проведенного исследования рассматривается инновационная модель последипломного педагогического образования, обосновывается необходимость внедрения очно-дистанционной формы повышения квалификации на основе кредитно-модульной системы организации учебного процесса и определяются пути ее дальнейшего развития.

Ключевые слова: *последипломное педагогическое образование, дис-танционное обучение, кредитно-модульная система организации учебного процесса, очно-дистанционная форма повышения квалификации.*

The article is based on the analysis results of that study is considered an innovative model of postgraduate education, necessity of introducing the blended form of training on the basis of credit-modular system of educational process and outline ways to further development.

Key words: *postgraduate teacher education, distance learning, credit-modular system of educational process, the blended form of training.*